

Vesna Bilić

NOVE PERSPEKTIVE, IZAZOVI I PRISTUPI NASILJU MEĐU VRŠNJACIMA

OBRAZOVNI IZAZOVI I
UČITELJSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U
ZAGREBU
Zagreb, 2018., 552 str.

Ova jedinstvena monografija zajedno s knjigama „*Znanost i umjetnost odgoja*“ i „*Nasilje nad djecom i među djecom*“ (u kojima je prof. dr. sc. Vesna Bilić recenzentica, odnosno suautorica) čini znanstvenu trilogiju namijenjenu znanstvenicima, stručnjacima i praktičarima koji se na različite načine susreću s djecom i adolescentima koja u sudbinskome prostoru imaju iskustvo vršnjačkoga nasilja nalazeći se u ulozi počinitelja, žrtve, branitelja ili promatrača u stvarnom i(li) virtualnom svijetu. Knjiga „*Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilja među vršnjacima*“ podijeljena je u šest tematskih cjelina: (1) *Uvodna razmatranja*, (2) *Oblici i obilježja vršnjačkog nasilja*, (3) *Važni čimbenici rizika i zaštite u vršnjačkom nasilju*, (4) *Različite uloge djece u vršnjačkom nasilju*, (5) *Posljedice vršnjačkog nasilja* i (6) *Zaštita, postupanje i prevencija*. Svaka tematska cjelina koncipirana je tako da najprije obrazlaže teorijsku podlogu uvažavajući različite pristupe i modele, zatim teze argumentira rezultatima empirijskih istraživanja, a potom donosi zaključna razmatranja.

Prvu tematsku cjelinu čini *Uvod* koji sadrži četiri poglavlja. Autorica u njima navodi povijesni pregled vršnjačkog nasilja, definira terminološka određenja, objašnjava različite teorijske perspektive fenomena nasilja (u školi) te prikazuje konceptijske razlike između klasičnoga i elektroničkoga nasilja promatrajući ih u kontekstu proširenoga modela ekološkoga razvoja.

Drugu tematsku cjelinu *Oblici i obilježja vršnjačkog nasilja* čine dva poglavlja posvećena klasičnim i elektroničkim oblicima vršnjačkoga nasilja. Odrastanje

u digitalnom vremenu posljedica je globalizacije i radikalno transformiranog sociokulturnoga krajolika u čije su tkivo života utkani brojni multimedijски sadržaji. Stvarajući alternativne mikrosvijetove na različitim društvenim mrežama, djeca i adolescenti doživljavaju krivotvorenu emocionalnu dimenziju koja im umanjuje sposobnost autentičnog pronalaženja samih sebe, vrijednosti, empatijskoga razumijevanja i altruističnoga ponašanja. Pritom nisu svjesni brojnih opasnosti i zamki poput lažnih identiteta, sextinga i razvoja bihevioralnih ovisnosti. Osim toga, elektroničko nasilje briše društvene kočnice. Događa se 24 sata dnevno, 7 dana u tjednu i ima beskonačnu publiku. Djeci i adolescentima omogućuje da pišu, govore i čine ono što inače ne bi mogli učiniti u odnosu *licem u lice* i imaju osjećaj da za to neće morati odgovarati. Počiniteljima nasilja to daje lažan osjećaj sigurnosti i moći, a žrtve čini još dostupnijima i vulnerabilnijima.

Treća tematska cjelina *Važni čimbenici rizika* i zaštite u vršnjačkom nasilju sadržajno je najopsežnija. Njezina četiri poglavlja obiluju teorijskim konstruktima, shematskim prikazima i rezultatima brojnih aktualnih istraživanja, a posvećena su individualnim, obiteljskim, školskim čimbenicima rizika i zaštite na makrorazini. Njihovi sadržaji mogu poslužiti u silabima brojnih kolegija, poput *Sustavne pedagogije*, *Obiteljske pedagogije*, *Socijalne pedagogije*, *Specijalne pedagogije*, *Pedagoške dijagnostike* i *Razvojne psihologije*.

Prvo poglavlje govori o dobi, spolu, fizičkim obilježjima, intelektualnim sposobnostima, osobinama ličnosti i socijalnim vještinama kao rizičnim ili zaštitnim čimbenicima, odnosno internaliziranim i eksternaliziranim problemima koji se javljaju kao posljedica vršnjačkoga nasilja. To je poglavlje pedagoški imanentno po sadržajima koji doprinose do sada uglavnom zanemarenim objašnjenjima vršnjačkoga nasilja, a to su: vrijednosti, moralni odgoj i emocije (poput krivnje i srama), kao i važnost razvoja empatije kojom se prekida krug nasilja. Drugo poglavlje govori o obitelji kao temeljnom čimbeniku koji utječe na uključenost djece i adolescenata u nasilje. Teorijskim konstruktima autorica prikazuje model koji se sastoji od niza prediktora vršnjačkoga nasilja. To su: struktura obitelji, obrazovanje roditelja, neprimjereni oblici privrženosti u ranoj dobi, odgojni stilovi, komunikacija i odgojni postupci. Treće poglavlje govori o školskim čimbenicima na vršnjačko nasilje čiji je razvoj povezan s niskom vezanosti učenika za školu, lošim školskim i negativnim razredno-nastavnim ozračjem. Brojni nastavnici, nažalost, izvođenje nastavnoga predmeta doživljavaju kao jedinu profesionalnu aktivnost i(li) odgovornost, a programske sadržaje stavljaju iznad učenika, negirajući činjenicu da emocionalne poteškoće učenika ne smije zasjeniti ni jedna nastavna jedinica. Negativno razredno-nastavno ozračje i narušeni socijalni odnosi pritom mogu biti okidač za projekciju različitih oblika nasilja. To je poglavlje obogaćeno tumačenjem društvenoga konteksta poput

kulture (koja je objašnjena s pomoću Hofstedeova modela na temelju dimenzija *individualizam – kolektivizam* i *muževnost – ženstvenost*) i interaktivne uloge medija koja već odavno polarizira nasilje putem crne kronike, glazbe, filmova i sporta. Ekološki model Urija Bronfenbrennera nasilje promatra u perspektivi odgoja i širokog sociokulturnog konteksta. U analizi polazi od individualnih značajki i obiteljskog mikrosustava, preko egzosustava okolinskih čimbenika do makrosustava koji čine socijalne i kulturne vrijednosti.

Slijede tri tematski povezane cjeline čiji sadržaji i transdisciplinarna sinteza korrespondiraju sa silabima kolegija *Pedagoška resocijalizacija* i *Razvojna psihopatologija*. Četvrta tematska cjelina, koja nosi naslov *Različite uloge djece u vršnjačkom nasilju*, posvećena je razvojnim i socijalnim karakteristikama djece i adolescenata. U petoj cjelini *Posljedice vršnjačkog nasilja* autorica navodi i objašnjava neposredne, kratkoročne, i dugoročne posljedice vršnjačkoga nasilja. Dragocjenost te tematske cjeline jest poglavlje koje se odnosi na povezanost i preporuke vršnjačkoga nasilja u postizanju školskog uspjeha kojima autorica proširuje teorijske okvire školske dokimologije, inače rak-rane nacionalnoga odgojno-obrazovnog sustava.

Zadnja, šesta tematska cjelina, *Zaštita, postupanje i prevencija* ima pet poglavlja koja donose sintetski uvid u sadržaje transkontinentalnih i školskih preventivnih programa na nacionalnoj razini. Osim već poznate uloge tima za prevenciju, protokola za postupanje u slučaju vršnjačkog nasilja te poduzimanja mjera i aktivnosti, ovo je poglavlje obogaćeno brojnim primjerima preventivnih aktivnosti koje se mogu provoditi u okviru brojnih predmetnih kurikula jezično-umjetničkog područja i izvannastavnih aktivnosti poput likovne, literarne i dramske skupine. Ta tematska cjelina potiče na oslobađanje kreativnih potencijala, reafirmira ulogu medijatora i restitucije. Posljednje poglavlje posvećeno je oblicima rada sa žrtvama i počiniteljima vršnjačkoga nasilja. Nепрепознавање, ignoriranje, izostanak pravodobnih intervencija i tretmana vršnjačkog nasilja u djetinjstvu i adolescenciji nerijetko rezultira brojnim odstupanjima socioemocionalnoga razvoja i razvojem psihičkih poremećaja. Svojim sadržajima i strukturom može pomoći stručnim suradnicima koji su u različitom institucijskom okruženju na početku svoje profesionalne karijere.

Ova je knjiga jedinstvena i po sedam autorskih crteža mlade djevojke čiji motivi ukazuju na unutarnji svijet i emocionalna iskustva djece i adolescenata – žrtava vršnjačkog nasilja. Umjetničkim poticajem na iskazivanje emocija i metafora (u desnoj hemisferi) senzibilizira čitatelje na refleksiju, iskustvo, verbalno oživotvorenje osjećaja i traženje različitih objašnjenja (u lijevoj hemisferi). Osim toga, crteži kao prozor u nesvjesno čine poveznicu s razvojnom psihopatologijom i psihoterapijom, osobito kod male djece i adolescenata koji se zbog nerazvijenoga govora, odnosno traumatskih iskustava teško jezično izražavaju.

Autorica u zaključku ističe važnost prepoznavanja rizičnih čimbenika i pravodobnih zaštitnih intervencija. Kao pedagoginja, članica stručnih savjeta UNICEF-a i brojnih povjerenstava Vlade Republike Hrvatske, zalaže se za sigurno i poticajno okruženje razvoja djece i adolescenata. Pritom naglašava važnost asertivne komunikacije, primjerenih odgojnog postupaka i pozitivnih odnosa jer djeca uče prema modelima, a adolescenti od svojih uzora.

Znanstvena monografija „Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilju među vršnjacima“ svojim sadržajima nadilazi klasične okvire sveučilišnoga udžbenika te postaje nezaobilazan izvor u području društveno-humanističkih znanosti (osobito pedagogije, psihologije i psihoterapije) zahvaljujući svojoj renomiranoj autorici i znanstvenici koja je prepoznat(ljiv)a i izvan nacionalnih okvira. Osim toga, svojim dragocjenim sadržajima može poslužiti: a) školskim pedagogima u kreiranju preventivskih strategija, školskih preventivnih programa, akcijskih istraživanja te predavanja za učitelje i nastavnike b) učiteljima razredne nastave i predmetnim nastavnicima u kreiranju sadržaja i/ili obrazovnih očekivanja kurikula međupredmetnih tema *Građanski odgoj i obrazovanje, Informacijsko-komunikacijske tehnologije, Osobni i socijalni razvoj i Zdravlje* te c) stručnjacima mentalnoga zdravlja u dijagnostici, savjetovanju ili psihoterapiji.

Petar Smontara, Zagreb